

Богдан Миколайович Андрушків,

д-р екон. наук, професор, Президент ГО «Академія соціального управління»,

ORCID 0000-0003-4897-5539

e-mail: andrushkiv.bohdan@gmail.com;

Ольга Іванівна Гагалюк,

доктор філософії,

ORCID 0009-0003-4940-9720

e-mail: gagaliuk.olya@gmail.com;

Наталія Богданівна Кирич,

д-р екон. наук, професор,

ORCID 0000-0001-7728-9787

e-mail: nkuruch@gmail.com;

Ольга Богданівна Погайдак,

д-р екон. наук, старший науковий співробітник,

ORCID 0000-0002-4070-6863

e-mail: pog.ola77@gmail.com;

Ростислав Васильович Дзюбатий,

аспірант,

ORCID 0009-0006-1034-4650

e-mail: rdzyubatyy@gmail.com

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, м. Тернопіль

СОЦІО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ БУДІВНИЦТВА ТА ДЕМОНТАЖУ АРХІТЕКТУРНИХ ПАМ'ЯТНИКІВ ТА ТВОРІВ ЗОДЧЕСТВА В ІСТОРИЧНІЙ ОЦІНЦІ ПОДІЙ, ЗАСЛУГ І ДИЗАЙНУ

*(Науково-публіцистичні роздуми у сфері увічнення архітектурно-мистецькими засобами
пам'яті про заслуги перед суспільством видатних постатей давнини і сучасності)*

*Пам'ять про справи і діяння людей зберігається
не у пам'ятниках та пам'ятних знаках,
а у кінцевих результатах їх діяльності,
які автор, як правило, старається
відобразити у своєму творі.
(Б. Андрушків)*

Постановка проблеми. Війна зруйнувала практично весь сектор інфраструктури: від промислових об'єктів, житлових будинків та комунальних мереж до численних пам'яток історії культури і старовини, витвори зодчества. Це ставить перед нами завдання не просто відбудови, а створення нової бази будівельних потужностей за стандартами ЄС. Багато пам'ятників відповідно до Постанови Кабінету Міністрів об'єктом демонтажу і перенесено у місця, в одному випадку, для тривалого збереження, в іншому для ліквідації як таких, що не представляють мистецької чи історичної цінності.

Відновлення будівельно-архітектурної інфраструктури, об'єктів комунального господарства обумовлює потребу оновлення матеріально-технічної бази як нині діючих, так і нових будівельних організацій з врахуванням новітніх, європейських естетичних вимог, що суттєво посилює актуальність та своєчасність вивчення соціо-психологічних та управлінських аспектів в т. ч. у царині відновлення і будівництва архітектурних пам'ятників та творів зодчества особливо в історичній оцінці подій і заслуг, розв'язання проблематики удосконалення

управління власне дизайном в Європейських традиціях і стандартах.

Як показують соціологічні дослідження цієї проблематики, на даний час відбувається переоцінка архітектурних витворів тоталітарного періоду з огляду на їх мистецьку та історичну цінність і заслуги їх прототипів перед суспільством.

Власне ці та інші обставини обумовлюють актуальність та своєчасність теми статті, аналіз публікацій за темою дослідження, формулювання мети та завдань дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематика дослідження соціо-психологічних та управлінських аспектів в т. ч. у сфері дизайну, архітектурних пам'ятників та творів зодчества в історичній оцінці подій і заслуг х прототипів, розглядається науковцями як правило за сферами своєї діяльності. Тобто соціологи з позицій забезпечення соціологічних вимог сьогодення, психологи з позицій медичних, а історики з позицій часового погляду на події людей. Розв'язання цієї різнобічної проблематики комплексно спеціалістами і навіть певними спеціалізованими державними органами не пред-

© Видавець Інститут економіки промисловості НАН України, 2026

© Видавець ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026

ставляється можливим. Власне ці обставини обумовлюють необхідність удосконалення управління цими процесами тобто цілеспрямованого впливу на них загалом в т. ч. і дизайном з використанням сучасних поглядів на вирішення проблем. Враховуючи ці обставини, що рано чи пізно наступить завершення воєнних дій, актуалізується вивчення власне Європейських традицій і стандартів та в зв'язку підготовкою України до вступу у ЄС. В силу згаданих обставин постає питання відновлення нанесених воюючим руйнацій у виробничій сфері, сфері послуг, будівництві житла, проведення благоустрою ін. Все це обумовлює необхідність прийняття новітніх, науково обґрунтованих, з вище згаданих позицій в т. ч. не лише дизайнерських рішень. Зокрема вивільнення зон відпочинку і місць публічного відвідування від пам'ятників (тоталітарного періоду) що не мають причетності до історичного здобуття незалежності нашої держави, удосконалення управління у цій сфері ін. Аналізу впровадження сучасних інноваційних технологій визначенню впливу на їх реалізацію, знову ж таки соціальних, економічних, технічних, екологічних та ін. чинників. Врахування громадської думки та відповідного архітектурного середовища, окреслення перспектив розв'язання цієї проблематики та розвитку дизайну в архітектурно-будівельній галузі.

Темі проєвропейських, повоєнних адаптаційно-трансформаційних викликів присвячено науковій праці вітчизняних науковців серед яких А. Л. Коркушко [6], В. В. Луцяк, А. В. Резніченко [8], які розглядають власне проблематику дизайну. А. Король [7], у своїх теоретичних наукових працях знову ж таки уточнює сутність поняття дизайн і його види.

Л. О. Гриценко, Н. О. Нагорна [5] та І. С. Рижова [9], у своїх статтях розглядають теоретико-методичні аспекти проєктного аналізу архітектурно-дизайнерських матеріалів майбутніми педагогами професійної освіти та наукові основи дизайну в яких викладають свої погляди на формування теоретичних, наукових основ дизайну. В свою чергу Наталя Удріс-Бородавко, присвятила свою роботу дослідженню проблем локального дизайну як міждисциплінарної моделі проєктної діяльності [10].

Тим часом, проблематика соціо-психологічних, історичних, економічних та управлінських аспектів в т. ч. архітектурних пам'ятників та творів зодчества в історичній оцінці подій і заслуг, розв'язання проблематики удосконалення управління дизайном в Європейських традиціях і стандартах, удосконалення управління цими процесами залишилися за полем зору вітчизняних економістів, соціологів, істориків, психологів та ін. Ці обставини обумовили формування мети і завдань дослідження.

Постановка завдання. Загалом метою нашого дослідження, знову ж таки, є вивчення соціо-психологічних та управлінських аспектів в т. ч. будівництва, розміщення і ліквідації архітектурних пам'ятників та творів зодчества в історичній оцінці подій і заслуг їх прототипів, *(в даному випадку прототип —*

це перша, найпростіша модель, або версія продукту чи системи, яка слугує для перевірки концепції та функціональності перед повноцінною розробкою. Це може бути робоча модель, дослідний зразок, інтерактивний макет або чорнова реалізація, яку можна тестувати, доповнювати та виправляти, перш ніж перейти до фінального варіанту), розв'язання проблематики удосконалення управління дизайном в Європейських традиціях і стандартах.

Метою і покликанням справи увічнення заслуг перед державою українців та представників інших держав в т. ч. як загалом будівельної галузі так і пам'яток зодчества є окремою темою і включає не лише відновлення будов, а і пошук шляхів підвищення обґрунтованості та раціональності побудови пам'ятників особам що заслужили цього.

Якщо іде мова про повоєнний період, знос та нове будівництво пам'ятників, то воно програмується на всіх етапах від визначення переліку об'єктів, послідовності їх знесення, заповнення вивільненої території. У випадку побудови нових об'єктів, вибору ділянки, до проєктування, будівництва, експлуатації, ремонту і т. д.

Одним словом, серед основних завдань статті доцільно зосередити увагу на обґрунтуваннях економічних, соціо-психологічних та управлінських аспектів будівництва в т. ч. архітектурних пам'ятників та творів зодчества з історичних позицій дати їм оцінку у прив'язці з їх подіями і заслугами. Запропонувати шляхи розв'язання цієї проблематики в т. ч. засобами удосконалення управління дизайном в Європейських традиціях і стандартах.

В цих обставинах доцільно звернути увагу на необхідність розробки методології оцінки не лише економічного, технічного і екологічного, а і історичного та соціально-психологічного впливу згаданих чинників на формування стратегії розвитку будівельної галузі, адаптації при створенні до Європейських стандартів будівництва їх дизайнерського супроводу з урахуванням національних традицій та регіональних особливостей розвитку повоєнної України.

Виклад основного матеріалу. Наше суспільство на даний час насправді переживає складні перетворення, суспільні реформи, війну. Багато з цих подій обумовлюють переоцінку цінностей, викликають до життя інші трансформаційні явища, потребу увічнення пам'яті людей, що здобували державну незалежність інших героїських поступків на війні та ін. В цьому випадку важливо не перегинати палицю. Пригадаймо слова «пролетарського» письменника М. Горького: «Безумству хоробрих співаєм ми пісню». У цій статті хочемо перифразувати його слова: Не забудем і увіковічимо в монументальних пам'ятниках справжній героїзм, а не божевілья «талановитих» і во звеличених не далекими фанатами, завойовників.

Російські загарбники, які прикриваються цинічними гаслами про «боротьбу з нацизмом», на-

справді діють як варвари минулих епох: вони грабують, нищать, вбивають та вчиняють нелюдські злочини. Оголошуючи себе «визволителями», вони лишають по собі лише попелища, біль та нескінченні страждання. Історія наших стосунків із Росією — це довгий шлях кривд, пограбувань та нав'язування чужої ідеології. Сьогодні ми нарешті позбавляємося не лише окупантів, а й символів їхнього панування, що десятиліттями захарашували наш простір. Мабуть їхні статуї-пам'ятники все таки є не стільки мистецьким аспектом життєдіяльності народу, як психологічним пропагандистським інструментом його одурманення. Такі висновки не одноразово робили учасники публічних зборів громадян об'єднаних територіальних громад, на засіданнях науково практичних конференцій (НПК), дискусійних клубів та круглих столів що організовували громадські Академічні формування України.

Літературний відступ. Мережа дозволяє віртуально відвідати величний монумент Чингісхану, розташований у монгольському степу, приблизно за п'ятдесят кілометрів від Улан-Батора. Це 40-метрове зображення правителя на коні уособлює постать, що об'єднала монгольські племена в імперію. Проте за фасадом державної слави приховується історія нечуваної жорстокості: загарбницька експансія цього володаря коштувала життя, за різними оцінками, від 40 до 100 мільйонів представників різних народів, які чинили опір його тиранії. Він проголосив себе верховним суддею, наділивши себе абсолютним правом вирішувати, кому жити, а кому померти.

Примітка: Цей пам'ятник, відкритий 2008 року на честь 800-річчя монгольської державності, звели у місцевості, що вважається ймовірним місцем народження хана. Над проектом працювала міжнародна команда фахівців на чолі зі скульптором Д. Суренжавом.

Масштаб та локація монумента Чингісхану викликають чимало дискусій. Всупереч історичній правді, де завойовник та його орди пересувалися на витривалих низькорослих монгольських конях та верблюдах, статуя зображує його на величому європейському скакуні. Саме на таких тваринах його війська здійснювали спустошливі походи світом, збираючи данину для фінансування своєї армії. Незгодних з його правлінням або тих, хто чинив опір, чекала жорстока розправа: знищувалися цілі поселення, включно з жінками та дітьми. Навіть у власному оточенні хан не терпів інакомислення, вдаючись до практики «децимування» — показової страти кожного десятого воїна у підрозділах, де виявляли бунтарів.

Довідково: Чингісхан, при народженні відомий як Темуджин, увійшов в історію як архітектор найбільшої сухопутної імперії. Постать правителя є неоднозначною: з одного боку, він запровадив кодекс законів «Яса», впровадив власну писемність, демонстрував релігійну лояльність та використовував інноваційні методи розвідки й комунікації для керування державою. Сьогодні в Монголії він уособлює

національну гордість, хоча місце його останнього спочинку залишається історичною таємницею.

Попри сумнівну історичну репутацію лідера, мережеві ресурси продовжують позиціонувати цей монумент як знакову пам'ятку Монголії. Споруда, що височіє над степом уже два десятиліття, офіційно декларується як символ національної спадщини. Візуально статуя справді вражає: виготовлена з високоякісної нержавіючої сталі, вона яскраво виблискує на фоні пустельного ландшафту. Художнє рішення — вершник на величому коні з піднятою вгору рукою — є класичним для подібних авторитарних образів, що уособлюють воєначальника, який веде за собою армію. Виникає логічне запитання: хто був ініціатором такої глорифікації тирана, чий загарбницькі походи колись сіяли страх у Європі та далеко за її межами? Також варто замислитися над реальним результатом такого «об'єднання» для монгольського народу: чи стало їхнє життя успішнішим та якіснішим після епохи хана, і яких вагомих здобутків досягла країна завдяки цій спадщині?

Ми через тисячі років бачимо величні будівельні сліди і пам'ятаємо фрагментарно історію, справді, великої Єгипетської цивілізації, суть і покликання якої не можемо зрозуміти до сьогодні. Значимими є досягнення у різних галузях науки і техніки Китаю.

Історична спадщина Римської імперії, що простежується у фрагментах античних шляхів, доповнюється глибоким впливом Візантії на розвиток сучасної цивілізації. Візантійський культурний код — у правових системах, архітектурних канонах, релігійних традиціях та мистецтві — продовжує відігравати роль фундаменту для багатьох держав, особливо в регіонах Балканського півострова, Близького Сходу та Східної Європи

Найбільш очевидними залишаються архітектурні пам'ятки, такі як Собор Святої Софії в Константинополі (Стамбулі), а також унікальна візантійська мозаїка та іконопис, що стали основою для розвитку церковного мистецтва. Вплив правової системи та адміністративного устрою Візантії також відчутний у багатьох сучасних державах та в Україні.

В свій час існувала теорія, що цивілізація майя і зокрема останні незалежні їх міста-держави, які були завойовані іспанцями лише в XVII столітті (між іншим нащадки майя й досі проживають на території Центральної Америки) теж залишила після себе не цілком зрозумілі сучаснику сліди в будівництві, духовності і культурі.

Примітка. Сучасні дослідники схиляються до думки, що зникнення цивілізації майя не було одномоментною подією. Натомість мова йде про поступовий занепад, спровокований цілою низкою критичних факторів: від екологічних змін до глибокої соціально-політичної кризи. Ключовим чинником стала затяжна посуха, яка спровокувала масштабну продовольчу кризу. Оскільки тогочасні правителі легітимізували свою владу через зв'язок із «божествами дощу», неспроможність запобігти

голоду суттєво підірвала їхній авторитет в очах громади.

До катастрофічного стану справ долучилися й антропогенні причини: масове зведення лісів заради розширення орних земель призвело до деградації ґрунтів та ерозії, що, у свою чергу, лише посилює вплив природних посух. Гострий дефіцит ресурсів вилився у внутрішні заколоти та збройні протистояння між окремими полісами за право володіння придатними для життя територіями.

Пізніше, вже в епоху іспанської колонізації, ситуація остаточно ускладнилася. Військові дії загарбників зруйнували сталі торговельні зв'язки, що призвело до економічного краху та вимушеного переселення майя в інші регіони, зокрема на Юкатан. Саме там вони продовжували свою діяльність, залишаючи по собі архітектурні пам'ятки, багато з яких згодом опинилися покинутими в густих тропічних лісах. Таким чином, іспанське завоювання стало фінальним етапом у занепаді великої цивілізації, чий монументальні споруди донині зберігають тасмичні минулого. Припинення будівництва монументальних споруд та використання ієрогліфічного письма свідчить про припинення діяльності міст у певний період.

Звичайно можна було б привести приклади результатів чи наслідки існування інших імперій, цивілізацій, держав, які жили, творили і почувалися щасливими до поки не появлялися, так звані, «талановиті (геніальні) полководці», «визволителі», інші божевільні носії, не досягнень науково-технічного прогресу, а диких звірячих, загарбницьких інстинктів, яким високоінтелектуальні і гуманні нащадки, забувши про пролиту безневинну кров, сьогодні поспішають ставити монументи.

Можна навести безліч прикладів, коли успішні та гуманні суспільства ставали жертвами агресивних завойовників. Замість інтелектуальних здобутків такі «вожді» привносили лише дикі інстинкти, що несли за собою кровопролиття. Парадоксально, але сьогодні ми спостерігаємо тенденцію, коли нащадки, відсуваючи на другий план сльози та кров загиблих предків, зводять пам'ятники тим, хто насправді ніс руїну, прикриваючись величними титулами «визволителів» чи «стратегів».

Тоді його основною метою було підкорити Київ, — не вдалося! Вирішив питання іншим шляхом, забрав силою (вкрав) церковні цінності та переніс їх до Володимира-на-Клязьмі. Кажуть, за ці «заслуги» перед українцями, російська церква зарахувала його до лику святих власне за діяльність, спрямовану на зміцнення ролі суздальських князів. Сьогодні, його лик розміщено на святих стінах Почаївської лаври, не дивлячись на те, що Андрія Боголюбського не було канонізовано як святого. Акт нападу на Київ був розцінений сучасниками та істориками як руйнівний і спрямований проти духовних святих Русі.

Такими та іншими роздумами фактично і викликано написання цієї статті. На нашій маленькій планеті як у великому селі є різні нації і народності,

які представляють творців і зодчих, але всі ми знаємо хто в цьому селі належить до брехунів, вбивць, злодіїв, хто повія і т. п. Однак, про це піде мова іншим разом.

Сьогодні, на тлі спроб відродити міфи про «звитяжну російську історію», виникає логічне питання щодо реальної спадщини так званої «великої монгольської імперії». Де ж обіцяні цивілізаційні здобутки — архітектура, інфраструктура, культурні надбання? Чи їх ніколи не існувало, чи вони були стерті з лиця землі разом із тими, хто сповідував виключно агресивну та кровожерливу стратегію загарбництва? Цю деструктивну модель поведінки сьогодні агресивно копіює сучасне російське керівництво. Стає дедалі очевиднішим, що за цією постаттю (або цілою системою подібних виконавців) стоїть загроза, яка змушує тремтіти навіть провідні демократії світу.

Західні лідери, надмірно турбуючись про збереження власного комфорту, часто зволікають із рішучими діями, забуваючи, що агресор не зупиниться перед кордонами. Його стандартний ультиматум «капітуляція або смерть» уже стоїть на порядку денному. Відсутність твердої позиції та нерішучість цивілізованого світу можуть призвести до катастрофічних наслідків: або до тотальної експансії режиму, що перетворює людей на бездумних виконавців волі диктатора, або до повторення жахів минулого, коли ціною амбіцій одного тирана ставали мільйони людських життів.

Дуже швидко ми забуваємо не гідні людини поступки, а що поробиш, ми любимо з свого, так скажемо, «інтелектуального горбочка», забувши жорстокість, втрати, глибокодумно возвеличувати минулий героїзм «талановитих полководців», загарбників-садистів. Добре, що мене і моєї родини не зачепило...

Не можна сказати, що розташований у Монголії пам'ятник Чингісхану приваблює туристів з усього світу, зачарованих життям та здобутками цього знакового діяча. Пам'ятник є не лише символом поваги, а й нагадуванням про жорстокий вплив Чингісхана на монгольське суспільство. Тим, хто планує поїздку до Монголії, рекомендується відвідати пам'ятник і написати на ньому червоним кольором крові: На совісті цього великого вбивці, (хай буде) 40 млрд людей, які жили на Богом даній їм землі, а він зігнорував право людини на свою землю, на право їсти свій, вирощений власними руками хліб і тішитись своїм життям. Чи не такі ж «стратегі» як Темуджин, використавши темну російську масу, поклали творцями українського голодомору в передвоєнні, 33-і і повоенні роки?

Колись, пройдуть століття і може хтось скаже: комуністи хотіли побудувати суспільство рівних можливостей і встановлять черговий монумент бандитам.

Історики популяризатори пишуть, що він є важливою культурною пам'яткою і пропонує занурення в історію Монголії. Мандрівники можуть

досліджувати територію навколо пам'ятника, сфотографуватися та дізнатися більше про спадщину Чингісхана за допомогою виставок та інформаційних кіосків.

Від середньовіччя не він один такий плодотворний на смерть індивід. Хочемо пригадати лише окремих представників, які також претендують хоч на якусь моральність.

Олександр Македонський, у Вікіпедії подають інформацію: Алексáндр III Аргеад, більше відомий як Алексáндр Великий та Алексáндр Македóнський, також Олександр Македонський — дев'ятнадцятий цар Македонії. Геніальний полководець, видатний адміністратор і політик. Засновник великої держави, що охоплювала Македонію, Грецію, завойовану Перську імперію та Єгипет. Досягнення мети цієї однієї людини забезпечувалося багатотисячними жертвами. Навіть особистий приклад жертвності ніколи не виправдає їх.

Наполеон Бонапарт (1769–1821), французький імператор, чия діяльність, згідно з енциклопедичними джерелами, вважається видатною в межах державної служби та військової стратегії. Прийшовши до влади на хвилі Французької революції, він ініціював створення «Кодексу Наполеона», який став фундаментом сучасної правової системи Франції. Проте, масштаби його діяльності не обмежувалися лише законодавством: через агресивні військові кампанії йому вдалося підкорити значну частину Європи. Варто зауважити, що цей успіх був здобутий не завдяки гуманістичним цінностям, високій моралі чи інтелектуальному авторитету, а виключно через талановите, проте безжальне військове завоювання.

Після поразки у Вітчизняній війні 1812 року і битві при Ватерлоо був засланий на острів Святої Олени, де й помер. Цікаво, а де його пам'ятники, точніше де сліди бурхливої бойової звитяги? Чого він хотів і для кого старався і що залишив після себе? Сьогодні найлегше сказати: виконував Божу Волю і цим все пояснити, — це був вибір Господа.

По при те, у світі все таки існує багато пам'ятників Наполеону Бонапарту, зокрема, у Франції: кінний постамент у Шербур-Октевілі, статуя в образі римського цезаря в Комп'єнському замку та пам'ятники, що зображують його у ключових битвах, таких як «Наполеон на полі битви при Ейлау», відзначають його як військового діяча. Також у Франції є поховання Наполеона в Домі Інвалідів у Парижі. Слава Богу якось Всевишній дав розуму, їх немає на території держави, яка сповідувала Інтернаціоналізм і ставила собі за мету керувати не менше і не більше як світом. Ініціатори цієї ідеї помирали, Слава Богу, а отруйна ідея жива, як і її творці, що вірують в Єдиного Бога. Одним з них був в. і. ульянов на совісті якого теж мільйони вбитих, закатованих, померлих з голоду людей. Вдячні росіяни зберігають його мавзолей.

Точну кількість пам'ятників лєніну у світі підрахувати неможливо, оскільки їхнє число постійно

змінюється, але до 1991 року в СРСР їх було встановлено понад 14 000. За даними на 2021 рік, у вдячній Росії їх залишається приблизно 7000. (Парадоксально, що за словами в. жириновського, засновника та голови ліберально-демократичної партії росії (1992–2022) депутата державної думи федерального збору російської федерації восьми скликань (12 грудня 1993 — 6 квітня 2022), керівника фракції ЛДПР в Держдумі (21 грудня 2011 — 6 квітня 2022), доктора філософських наук, заслуженого юриста росії, повного кавалера ордена «За заслуги...», лєнін наголошував, що вбивати потрібно власне росіян і чим більше, тим краще. «неприменно вешать»). Сьогодні багато хто каже: може він мав рацію, до речі вбивати цілеспрямовано росіян закликали і інші керівники держав заражені вірусом гігантизму, про них трохи пізніше.

Поза межами колишнього СРСР, за приблизними оцінками, збереглися близько 25 офіційних монументів вождів революції (наприклад, у Болгарії, Німеччині, на Кубі та у Фінляндії) та невелика кількість неофіційних арт-об'єктів.

У колишньому СРСР: до 1991 року було встановлено близько 14 000 пам'ятників, з них у «вдячній» Росії — приблизно 7000.

В Україні: більшість пам'ятників (близько 2389) було демонтовано в рамках декомунізації, але чого гріха таїти приблизно 300 залишаються на тимчасово окупованих територіях. У країнах колишнього соцтабору: в країнах, де існували офіційні пам'ятники, їх більшість було демонтовано наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років.

За межами СРСР, як повідомляє Інтернет, ще збереглося близько 25 офіційних монументів, розташованих у таких країнах, як Болгарія, Німеччина, Індія, Куба та Фінляндія.

Пам'ятники йосипу сталіну та його поплічникам в свій час теж були поширені в СРСР і соціалістичних країнах, але згодом були переважно демонтовані. Однак, у деяких містах, переважно знову в росії, з'явилися нові пам'ятники, які найчастіше є бюстами або встановлені в окремих меморіальних зонах. Приклади нових пам'ятників включають бюст у Волгограді біля музею «Сталінградська битва», пам'ятник у Великих Луках та бюст в Орлі.

Пам'ятники георгію жукову, за висловлюваннями його ж соратників, знаменитому м'яснику, в основному розташовані в росії, зокрема в москві (на Манежній площі), Калусі, Єкатеринбурзі, Краснодарі та інших містах. Хоча пам'ятники радянським полководцям можуть існувати в колишніх республіках СРСР, інформації про масштабні міжнародні пам'ятники жукову в інших країнах немає.

У Харкові були потуги відновити йому пам'ятник, колишнім, нині покійним, головою міста Генадієм Кернесом. Громадськість каже: Хай Бог йому гріха простить, якщо він був віруючою людиною.

Друга світова війна, крім згаданих, виродила ще й своїх, Європейських антигероїв, («шизоїдів великого пошибу»), які практично нищили не лише

Європу, а й теж замахнулися на керівництво світом. Тотально вбивали євреїв (теж нібито Біблійних братів) і закликали до знищення росіян з якими мали підписані договори про ненапад. Чи збереглися десь пам'ятники Адольфу Гітлеру, на совісті якого масові вбивства, глобальні руйнації? Колись як і в комуністичному режимі були правила мати в кабінеті не лише портрети своїх політичних лідерів, а і статуетки і т.п.

На даний час, офіційних, публічних пам'ятників Адольфу Гітлеру не існує, оскільки він є однією з найодіозніших постатей в історії, відповідальною за голокост та Другу світову війну. Між тим, в Україні був не один голокост влаштований, так званими, експериментаторами, «псевдоінтернаціоналістами». Проте, існують об'єкти, що пов'язані з його ім'ям, хоча й у протилежному сенсі, як от меморіальний камінь проти війни та фашизму в Браунау-на-Інне, що стоїть біля його будинку, де він народився, або ж колишні військові ставки, такі як «Вервольф» під Вінницею, де проводяться археологічні дослідження.

В Австрії, в місті Браунау-на-Інне, де народився Гітлер, теж стоїть меморіальний камінь проти війни та фашизму.

Як зрозумів шановний читач, увічнювати пам'ять вбивць справа не вдячна. Інша річ увічнення пам'яті геніальних письменників, поетів, художників, борців за Свободу і не залежність, героїв які віддали своє життя у боротьбі з стихіями і т.п.

До речі про знамениті пам'ятники «Свободі». Хочеться згадати статую Свободи висотою 93 м — національний пам'ятник США, відкритий 15 жовтня 1924 р., є символом свободи, демократії та справедливості. Це одна з найвідоміших скульптур у США (та у світі), часто звана «символом Нью-Йорка і США» (New York, NY 10004), Сполучені Штати, «символом свободи і демократії», «Леді Свобода». Автор пам'ятника Фредерік Бартольді.

Необхідно сказати, що ми вміємо вправно копіювати. По всьому світу встановлено близько сотні копій оригінальної статуї Свободи, але точної кількості невідомо. Найбільше їх у США та Франції, але їх також можна знайти у таких країнах, як Фінляндія, Литва та Угорщина.

Крім найвідоміших пам'ятників Свободи у світі, в т. ч., статуї Свободи, Україна має свій символ свободи: статуя «Батьківщина-Мати» в Києві, Україна, що є символом боротьби за незалежність. Існує також Статуя Єдності в Індії, яка є найвищою статуєю у світі і символізує єдність країни.

Окрема тема пам'ятники духовного характеру. Наприклад пам'ятники Ісусу Христу включають всесвітньо відомі статуї, «Христос-Спаситель» у Ріо-де-Жанейро, розташований на горі Корковаду. Висота статуї становить 39,6 м, а розмах рук — 28 метрів. Тут доцільно також згадати таку релігійну святиню, як Гроб Господній в Єрусалимі, та монументи

місцевого значення, наприклад, у Бучачі, складається з фігури Христа та колони із зображенням земної кулі та хреста. Висота монумента — 12,5 м.

Також існують надмогильні пам'ятники та реліквії, пов'язані з життям Христа, такі як Ясла Христові в Римі та ін. Реліквія, що зберігається в римській базиліці Санта-Марія-Маджоре з 642 року. Це п'ять дощечок, привезених з Палестини, які шануються як ясла, в яких народився Ісус.

Без сумніву в Україні як державі високодуховній, є безліч пам'ятників духовним особам і святым практично у кожному місті та населеному пункті. Про це написані багато книг.

Загалом українці гордяться тим, що у світі найбільше пам'ятників є, власне генію української літератури Т.Г. Шевченку. Ця тема невичерпна у своїх оцінках і трактуваннях. З одного боку дослідження говорять що він справді геніальний, інші кажуть що його поезію і художні твори люблять у перекладах і визнають у світі. Та не багато розвертають цю драматичну тему у демографічне русло. Про це можливо ще потрібно і будуть колись говорити науковці світу. Справа в тому, що по числу пам'ятників Шевченку можна стверджувати: де, у якій державі, перебувають, точніше проживають наші земляки. Бо пам'ятники Кобзареві будують, там, де проживають справжні українці, де проявляється їх активність, де у головах наших земляків пробуджується пам'ять про нашу, свою державу, її страждання і Славу.

Українці тисячами і мільйонами проживають у Європейських державах. Є вони в Австралії і Аргентині, є в США. Крім України, пам'ятники Шевченку ще встановлені в 35-ти країнах світу. Прикро усвідомлювати, що представники знедоленого народу, який маючи свою унікальну культуру, свої національні традиції, свою квітучу землю, — вимушений нині шукати кращої долі за кордонами, а спантеличений світ будує величні пам'ятники загарбникам, так званим «геніальним полководцям», виправдовує їхню жорстокість, пояснює потребою об'єднання того, що цього не потребує.

Однак, хочемо спуститись на нашу грішну, власне українську землю та повернутись до особи Т. Г. Шевченка і визначити його місце у національній культурі.

Примітка. Нагадаємо Вам, шановний читачу що найбільша кількість пам'ятників одній людині в світі знову ж таки побудовано нашому геніальному Тарасу Шевченку (1384 монументів). Потрібно справедливо відзначити, що в Україні теж найбільше пам'ятників встановлено Тарасу Шевченку. Він є світовим рекордсменом за кількістю пам'ятників серед культурних діячів: станом на початок 2025 року в Україні їх понад 1256. Знову ж таки найбільше їх в Івано-Франківській (199), Львівській (187), Тернопільській (165) та Черкаській (102) областях.

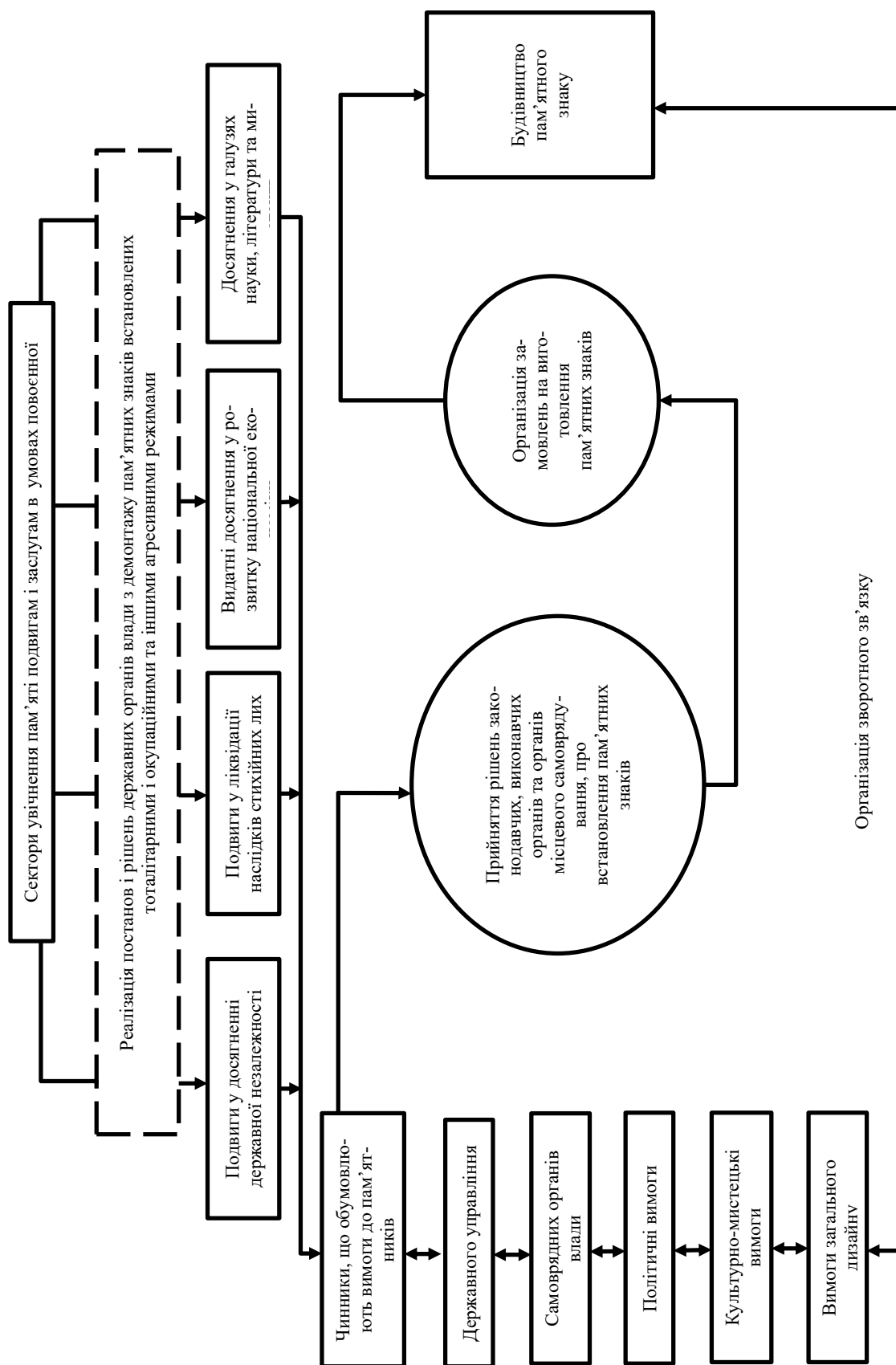

Рисунок. Схема увічнення пам'яті героїзму і героїчних поступків відповідно до еволюції свідомості громадян України у контексті етапності та послідовності її реалізації

У 2021 році Міністерство закордонних справ України офіційно зареєструвало світовий рекорд за кількістю пам'ятників, встановлених на честь однієї людини (не враховуючи вождів тоталітарних режимів та невідомих солдатів).

Потрібно сказати, що еволюція свідомості у справі увічнення подвигів громадян здійснених для досягнення державної незалежності, ліквідації наслідків стихійних лих, розвитку економіки та літературно-мистецьких напрямів має свою етапність та послідовність, які можуть бути систематизовані і відображені певними схемами (див. рисунок). З метою попередження подвійних трактувань в т. ч. нагородної справи, цьому процесу, за рішенням виконавчих органів і зокрема Закону України: «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 26, ст.219) та ін., повинні передувати демонтаж пам'ятних знаків встановлених окупаційним, тоталітарним та іншими агресивними режимами.

Загалом сектори увічнення пам'яті в Україні — це комплексна система, яка охоплює в першу чергу державні інституції (наприклад, за Вікіпедією, Український інститут національної пам'яті), національні меморіальні комплекси (як-от Національний меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні — Музей Революції Гідності), державні пам'ятні дні (наприклад, День пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років та День пам'яті захисників України).

Увічнення пам'яті може мати різні форми і методи. Зокрема, наприклад, усвідомлюючи важливість Декларації про державний суверенітет України, Постанови Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» та Актами проголошення незалежності України, схваленого всенародним голосуванням 1 грудня 1991 року, дбаючи про продовження понад тисячолітньої історії українського державотворення, піклуючись про розвиток України як суверенної і незалежної держави, відзначаючи визначальну установчу роль народних депутатів України першого скликання Верховної Ради України у створенні самостійної української держави — України та відновленні національної державності, Верховна Рада України на даний час не розглядає проект Закону України: «Про статус засновника сучасної держави України — народного депутата».

Цей документ мав би засвідчувати те, що держава турбується про увічнення не лише пам'яті тих, хто боролись за свободу України, а і проявляє турботу про учасників цього процесу. Увічнення цього акту може супроводжуватися встановленням пам'ятного знаку тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку. Таким чином, як показують дослідження, повоєнне відновлення будівельно-архітектурної інфраструктури, об'єктів комунального господарства та ін. загалом обумовлює

потребу оновлення матеріально-технічної бази як нині діючих господарських структур, так і формування нових будівельних організацій з врахуванням не лише національних та регіональних традицій, а і новітніх, європейських естетичних вимог, що обумовлює необхідність у повоєнний період вивчення та обґрунтування соціо-психологічних, історичних, економічних та управлінських аспектів монтажу чи демонтажу архітектурних пам'ятників та творів зодчества в історичній оцінці подій і заслуг їх прототипів, (protótypon — прообраз), реальна особа, уявлення про яке послужило скульптору, письменнику першоосновою при створенні літературного типу, образу людини - героя твору).

Сенс і значення літературного героя набагато ширше безпосередньої «натури» («зразка», «оригіналу»), що відтворюється художником розв'язання проблематики удосконалення управління дизайном в Європейських традиціях і стандартах. Встановлено обґрунтованість рішень Кабінету Міністрів України про демонтаж окремих архітектурних об'єктів, які були побудовані тоталітарним режимом з огляду на те, що людина як істота, член суспільства піддається лицемірно-негативному впливу значно ефективніше чим реально-об'єктивному.

З психологічних міркувань, масштабність чи точніше глобальність та їх чисельність створює ілюзію об'єктивності, обґрунтованості, правди. Не рідко висновки формулюються короткою фразою: не може бути щоб стільки людей помилялись. Хто скаже правду? Діти! Власне дитина зауважила, що король голий тоді, коли всі підтакували і захоплювалися його нібито вишуканій одежі.

Дитина дивлячись на великий пам'ятник представнику тоталітарного режиму, черговому кровожерливому вождеві, типу Чингізхана, невинно запитала свою матусю, а що він Бог? Ні, — відповіла мама, він звичайна людина.

Якщо він не Бог, то тоді навіщо йому такий великий пам'ятник. Це гріх його і того, хто його побудував.

Нічого додати, ані відняти.

Як відомо по переказах Чингісхан не заповідав собі монументів. До сьогодні не відомо де його могила. Багато хто з йому подібних перед смертю відчувачи свою вину перед загиблими людьми, просили не возвеличувати їх по смерті. Олександр Македонський зробив заповіт (мабуть зрозумів швидкоплинність життя) при захороненні виставити з труни руки щоб люди бачили, що він з собою в інший світ нічого не взяв. Є інші приклади передсмертного прозріння людей, що за життя прагнули збагачення, возвеличення і т. п.

Соціологічне опитування засвідчує, до поки будемо возвеличувати пам'ять своїх катів, «великих чи геніальних полководців», загарбників, доти Господь Бог надсилатиме їх нам, щоб на кінець зрозуміли: зло не народжує добро, його не можна перекувати в добродійність, переробити під любов і злагоду. Тільки в сімейній комірці де, як писав наш великий

Іван Котляревський, - Мир і тишина можна виховати щасливих людей. Там, у цій блаженній стороні, Бог перебуває, добро їм посилає і з ними вік живе.

Прибульці, що мали злі наміри, у всі часи, сіяли розбрат у сім'ях. Покликання нашого покоління, що переживає віроломну війну говорити правду, розкривати очі людей на лицемірство і підступність в суспільстві не поклонятися невігластву, неправді.

Установленню пам'ятників, пам'ятних знаків, монументів повинен передувати вивчення громадської думки, врахування національних і регіональ-

них традицій, тестування питання серед громадськості і т.п., як при прийнятті рішень по їх будівництву, так і при їх демонтажу і знесенні.

Нині Україна бореться з жорстоким і брехливим ворогом не лише за свою незалежність, вона жертвує найдорожчими життями своїх людей у боротьбі за правду, за справедливість у Європі та всьому світі. Хто переміг віроломного ворога, той вартий поваги і слави та доброї пам'яті. Не випадково тут, у нас виникло найпоширеніше вітання: «Слава Україні!», «Героям Слава!».

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрушків Б. М., Дзюбатий Р. В., Бойко О. Б. Засоби формування стратегії управління кадрами будівельної галузі у повоєнний період. *Фінансове регулювання зрушень у економіці України*: зб. тез доп. учасників VIII Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конференції (Мукачеве, 22 березня 2024 р.). Мукачеве: Вид-во МДУ, 2024. С. 54–56. URL: <https://surl.li/dsvbtk>
2. Дзюбатий Р. В. Особливості розпланувальних рішень будинків і квартир в сучасних новобудовах Львова. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»*: зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2019. Вип. 43. С. 779–782. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26807/1/L_ROMANENKO_E_SIMENYK_TPRNOUG_2019.pdf
3. Андрушків Б. М., Бойко О. Б., Дзюбатий Р. В. Шляхи підвищення економічної ефективності енергоощадних чинників у бізнесовій діяльності суб'єктів господарювання у воєнних, екстремальних та реформаційних умовах. *Трансформація бізнесу в контексті глобальних викликів сталого розвитку*: колективна монографія. ВД «Києво-Могилянська академія». 2025. С. 540–547. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/cbe0db22-9492-4b7a-928f-749319d9c1af>
4. Дзюбатий Р. Напрями удосконалення управління розвитком дизайну будівельної галузі в умовах вступу України до ЄС у повоєнний період. *Галицький економічний вісник*. 2026. Т. 99. № 2. С. 200–210. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2026.02.200
5. Грищенко Л. О., Нагорна Н. О. Методичні аспекти проектного аналізу архітектурно-дизайнерських матеріалів майбутніми педагогами професійної освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2024. № 7. <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.06.29.09>
6. Коркушко А. Л. Дизайн і технології в екологічному будівництві: інтеграція інновацій для сталого розвитку. *Наукові статті, тези, доповіді та інші матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*. С. 543–548.
7. Король А. Сутність поняття дизайн і його види. *Молодь і ринок*. 2012. Вип. 4. С. 140–145.
8. Луцяк В. В., Резніченко А. В. Проектний менеджмент та роль менеджерів у будівництві. *Регіональна бізнес-економіка та управління*. 2017. № 3 (55). С. 53–61.
9. Рижова І. С. Наукові основи дизайну. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2015. Вип. 62. С. 109–122.
10. Удріс-Бородавко Н. Глокальний дизайн як міждисциплінарна модель проектної діяльності. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2024. Вип. 7 (1). С. 8–23. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.7.1.2024.300916>
11. Шерстюк Р. П., Андрушків Б. М., Ратинський В. В., Гагалюк О. І., Бойко О. Б., Дзюбатий Р. В. Парадигма формування стратегії відродження сервісної інфраструктури в умовах її повоєнної адаптації до європейських вимог. *Actual problems of modern science*. Bydgoszcz: Kazimierz Wielki University, 2024. С. 1069–1077. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/46174>

Надійшла до редакції 11.05.2026

Прийнята до друку 25.06.2026

Опублікована 29.09.2026

REFERENCES

1. Andrushkiv, B. M., Dziubaty, R. V., & Boiko, O. B. (2024). Means of forming a personnel management strategy for the construction industry in the post-war period. In *Finansove rehulivannia zrushen u ekonomitsi Ukrainy* (pp. 54–56). Vyd-vo MDU. <https://surl.li/dsvbtk> [in Ukrainian].
2. Dziubaty, R. V. (2019). Features of planning solutions for houses and apartments in modern new buildings in Lviv. *Tendentsii ta perspektyvy rozvytku nauky i osvity v umovakh hlobalizatsii*, 43, 779–782. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26807/1/L_ROMANENKO_E_SIMENYK_TPRNOUG_2019.pdf [in Ukrainian].
3. Andrushkiv, B. M., Boiko, O. B., & Dziubaty, R. V. (2025). Ways to increase the economic efficiency of energy-saving factors in the business activity of economic entities in military, extreme and reform conditions. In *Transformatsiia biznesu v konteksti hlobalnykh vyklykiv staloho rozvytku* (pp. 540–547). PH «Kyievo-Mohylianska akademiia». <https://ekmair.ukma.edu.ua/items/cbe0db22-9492-4b7a-928f-749319d9c1af> [in Ukrainian].
4. Dziubaty, R. (2026). Directions for improving the management of design development in the construction industry in the context of Ukraine's accession to the EU in the post-war period. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, 99(2), 200–210. https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2026.02.200 [in Ukrainian].
5. Hrytsenko, L. O., & Nagorna, N. O. (2024). Methodological aspects of project analysis of architectural and design materials by future teachers of vocational education. *Pedahohichna Akademiia: naukovy zapysky*, 7. <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.06.29.09> [in Ukrainian].
6. Korkushko, A. L. (n.d.). Design and technologies in ecological construction: Integration of innovations for sustainable development. In *Naukovi statti, tezy, dopovidei ta inshi materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii* (pp. 543–548) [in Ukrainian].
7. Korol, A. (2012). The essence of the concept of design and its types. *Molod i rynek*, 4, 140–145 [in Ukrainian].
8. Lutsiak, V. V., & Reznichenko, A. V. (2017). Project management and the role of managers in construction. *Rehionalna biznes-ekonomika ta upravlinnia*, 55(3), 53–61 [in Ukrainian].

9. Ryzhova, I. S. (2015). Scientific foundations of design. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 62, 109–122 [in Ukrainian].

10. Udris-Borodavko, N. (2024). Glocal design as an interdisciplinary model of project activity. *Demiurh: idei, tekhnologii, perspektvy dyzainu*, 7(1), 8–23. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.7.1.2024.300916> [in Ukrainian].

11. Sherstiuk, R. P., Andrushkiv, B. M., Ratynskiy, V. V., Hahaliuk, O. I., Boiko, O. B., & Dziubaty, R. V. (2024). Paradigm of forming a strategy for the revival of service infrastructure in the conditions of its post-war adaptation to European requirements. In *Actual problems of modern science* (pp. 1069–1077). Kazimierz Wielki University. <https://elartu.mtu.edu.ua/handle/lib/46174> [in Ukrainian].

Received: 11.05.2026

Accepted: 25.06.2026

Published: 29.09.2026

Андрушків Б. М., Гагалюк О. І., Кирич Н. Б., Погайдак О. Б., Дзюбатий Р. В. Соціо-психологічні та управлінські аспекти будівництва та демонтажу архітектурних пам'яників та творів зодчества в історичній оцінці подій, заслуг і дизайну

У статті обґрунтовано доцільність глибокого дослідження окремих напрямів відновлення будівельно-архітектурної інфраструктури, об'єктів комунального господарства, пам'яників, витворів зодчества, їх оцінки з дизайнерських позицій. Масштабні плани повосенної відбудови інфраструктури вимагають модернізації технічного забезпечення будівельних підприємств відповідно до сучасних Європейських вимог і стандартів.

Громадське вивчення цієї проблематики суттєво посилює актуальність та своєчасність експертизи соціо-психологічних та управлінських аспектів в т. ч. у царині архітектурних пам'яників та витворів зодчества, особливо в історичній оцінці подій і заслуг, розв'язання проблематики удосконалення управління, власне, дизайном у цій сфері суспільної діяльності знову ж таки в Європейських традиціях і стандартах.

Приведено соціологічні дослідження окремих громадських суджень, висловлювань в царині, архітектурно-будівельного дизайну, будівництва і демонтажу пам'яників та творів зодчества, при тому встановлення їх у різних політичних формаціях України та у різних країнах.

Вивчено психологічний вплив на формування свідомості особи з урахуванням дії об'єктивних чинників у цій сфері життєдіяльності, в умовах розвитку воєнного і повосенного українського суспільства. Реалізація цього контенту представлена у процесах і методах управління, які були обумовлені пострадянськими традиціями увічнення пам'яті людей за заслуги перед суспільством, як одного із інструментів морального стимулювання активної суспільної діяльності. Окреслено можливості використання громадських чинників в удосконаленні управлінських функцій, в умовах трансформації цієї діяльності до вимог і стандартів ЄС.

Вивчено особливості впливу на формування свідомості особи, взірцево-прикладною поведінкою політичного лідера з врахуванням дії об'єктивних чинників, регіональних і національних традицій в специфічних умовах як воєнного часу, так і повосенного розвитку українського суспільства. Дана їх критика з позицій громадськості, виявлено чинники що підвищують ефективність суспільної діяльності у найважливіших сферах його суспільних трансформацій. в т. ч. об'єктивності, психології, історизму, наукового обґрунтування та переорієнтування суспільного мислення на Європейські взірці.

Запропоновано шляхи вирішення цієї проблематики в умовах організації воєнного і повосенного українського суспільства з врахуванням національних традицій та регіональних особливостей розвитку України.

Ключові слова: пам'ятники, витвори зодчества, дизайн, архітектура, будівництво, війна, політичні лідери, постаті, особистість, економіка, історія, психологія, соціологія, управління, суспільні взаємовідносини.

Andrushkiv B., Gagaliuk O., Kyrych N., Pohajdak O., Dziubaty R. Socio-psychological and management aspects of construction and dismantling of architectural monuments and works of architecture in the historical assessment of events, merits and design

The article substantiates the feasibility of in-depth research into individual areas of restoration of construction and architectural infrastructure, municipal facilities, monuments, and architectural works, and their assessment from a design perspective. The implementation of such large-scale areas of post-war infrastructure restoration necessitates the renewal of the material and technical base of both existing and new construction organizations, taking into account the latest European requirements and standards.

Public study of this issue significantly enhances the relevance and timeliness of the examination of socio-psychological and managerial aspects, including in the field of architectural monuments and architectural works, especially in the historical assessment of events and merits, and the solution of the problem of improving management, in fact, design in this area of public activity, again in European traditions and standards.

Sociological studies of individual public judgments, statements in the field of architectural and construction design, construction and dismantling of monuments and works of architecture, while their installation in various political formations of Ukraine and in different countries are presented.

The psychological impact on the formation of a person's consciousness is studied, taking into account the action of objective factors in this sphere of life, in the conditions of the development of military and post-war Ukrainian society. The implementation of this content is presented in the processes and methods of management, which were conditioned by the post-Soviet traditions of perpetuating the memory of people for their services to society, as one of the instruments of moral stimulation of active social activity. The possibilities of using public factors in improving management functions, in the conditions of the transformation of this activity to the requirements and standards of the EU, are outlined.

The peculiarities of the influence on the formation of the consciousness of a person, the exemplary and applied behavior of a political leader, taking into account the action of objective factors, regional and national traditions in the specific conditions of both wartime and post-war development of Ukrainian society, are studied. Their criticism from the standpoint of the public is given, factors that increase the effectiveness of social activity in the most important areas of its social transformations are identified. including objectivity, psychology, historicism, scientific substantiation and reorientation of social thinking to European models.

Ways of solving this problem are proposed in the conditions of the organization of wartime and post-war Ukrainian society, taking into account national traditions and regional features of the development of Ukraine.

Keywords: monuments, architectural works, design, architecture, construction, war, political leaders, figures, personality, economy, history, psychology, sociology, management, social relations.